

Η λογοτεχνία της δικτατορίας

Δεκαοχτώ Κείμενα

Γιώργος Σεφέρης: 'Οι γάτες τ' Αη Νικόλα'

Έκτο Μάθημα
Lecturer: Petros Marazopoulos
petrosmarazopoulos@gmail.gr

Πως φτάσαμε στην έκδοση των Δεκαοχτώ Κειμένων;

- Από την πρώτη μέρα της δικτατορίας φαίνονται οι διαθέσεις απέναντι στη λογοτεχνία και τους ανθρώπους των γραμμάτων
- Οι κατάλογοι με χιλιάδες απαγορευμένους τίτλους βιβλίων
- Η σύλληψη και τα βασανιστήρια σε λογοτέχνες
- Η «εθνικώς ορθή» γλωσσική μορφή (καταλήξεις των λέξεων κ.α.)
- Λογοκρισία και έλεγχος των λογοτεχνών

Δικτατορία και Λογοκρισία

-«Η Εθνική Κυβέρνησις, προκειμένου να ανακοπεί η ύπουλος δηλητηρίασις της εθνικής ψυχής, έχει αναγκασθεί να επιβάλλει λογοκρισίαν εις τα βιβλία.

Τοιουτοτρόπως, επειδή ενδέχεται να υπάρχουν λέξεις διαφορούμενοι ή όχι ευθέως καταληπταί ή ουχί εν τω πλαισίω και τη εννοία τού υπό της Εθνικής

Επαναστάσεως διαγραφόμενου πνεύματος του ελληνοχριστιανικού πολιτισμού, απαιτείται η παρουσία του συγγραφέως διά να συζητήσει μετά

των αρμοδίων αρχών τα επίμαχα σημεία ή λέξεις και να επιφέρει τας αναγκαίας τροποποιήσεις ή να αποδείξει προσφεύγων εις την αμέσως ανωτέρα βαθμίδα της ιεραρχίας ή εν ανάγκη και στην ανωτέρα της αμέσως ανωτέρας ή εν ανάγκη και στην γενικήν διεύθυνσιν την αθωότητα των προθέσεών του»

Οι αντιδράσεις των λογοτεχνών και η αντιδικία με την Χούντα

- Έντονη αντίδραση μέσω της σιωπής
- Ο εξευτελισμός των λογοτεχνών από την λογοκρισία και η απουσία δημοσιεύσεων
- Η σιωπή των λογοτεχνών κράτησε τρία ολόκληρα χρόνια (1967-1970)
- Ο Γιώργος Σεφέρης και η ηχογραφημένη δήλωσή του στο BBC (28 Μαρτίου του 1969)
- Αναμετάδοση στον ευρωπαϊκό τύπο και στη ραδιοφωνία
- Εντυπωσιακή απήχηση της δήλωσης στο εξωτερικό και η στήριξη του Σεφέρη στην Ελλάδα
- Η Χούντα αναγκάζεται να άρει την λογοκρισία (Φθινόπωρο 1969)
- Η αντικατάσταση της λογοκρισίας με τον 'Νόμο Περί Τύπου': (διωγμοί εκδοτών μετά την κυκλοφορία των βιβλίων και η ανάγκη για 'ακριβείς' τίτλους)

Η δήλωση του Σεφέρη

«Πάει καιρός που πήρα την απόφαση να κρατηθώ έξω από τα πολιτικά του τόπου.

Προσπάθησα άλλοτε να το εξηγήσω, αυτό δε σημαίνει διόλου πως μου είναι αδιάφορη η πολιτική ζωή μας. [...] Εξ άλλου τα όσα δημοσίεψα ως τις αρχές του 1967, και η κατοπινή στάση μου (δεν έχω δημοσιέψει τίποτε στην Ελλάδα από τότε που φιμώθηκε η ελευθερία) έδειχναν, μου φαίνεται αρκετά καθαρά, τη σκέψη μου. [...] Κλείνουν δυο χρόνια που μας έχει επιβληθεί ένα καθεστώς ολωσδιόλου αντίθετο με τα ιδεώδη για τα οποία πολέμησε ο κόσμος μας, και τόσο περίλαμπρα ο λαός μας, στον τελευταίο παγκόσμιο πόλεμο. Είναι μια κατάσταση υποχρεωτικής νάρκης όπου, όσες πνευματικές αξίες κατορθώσαμε να κρατήσουμε ζωντανές, με πόνους και με κόπους, πάνε κι αυτές να καταποντιστούν μέσα στα ελώδη, στεκούμενα νερά. [...] Βλέπω μπροστά μου τον γκρεμό όπου μας οδηγεί η καταπίεση που κάλυψε τον τόπο. Αυτή η ανωμαλία πρέπει να σταματήσει»

Μετά τη δήλωση Σεφέρη: τα Δεκαοχτώ Κείμενα

- Η οργή των 18 συγγραφέων και οι προκλήσεις τους προς το καθεστώς
- Οι πυρετώδεις προετοιμασίες για τα 'Δεκαοχτώ κείμενα' και η έκδοσή τους από τις εκδόσεις Κέδρος.
- Ως 'υπεύθυνοι εκδότες' εμφανίζονται οι Μανόλης Αναγνωστάκης, Ρόδης Ρούφος, Αλέξανδρος Κοτζιάς, Αλέξανδρος Αργυρίου κ.α.
- Η αναφορά των διευθύνσεων τους στα βιογραφικά τους σημειώματα «προς διευκόλυνση των αρχών». (Σπύρος Πλασκοβίτης: «Αώου 6, Αθήνα. Τώρα φυλακές Αιγίνης»)
- Οι τρεις άξονες των κειμένων : Ειρωνεία, αλληγορία, υπαινιγμοί
- Τα Δεκαοκτώ Κείμενα σε αριθμούς: τουλάχιστον 12.000 αντίτυπα, μεταφράσεις στο εξωτερικό, έναυσμα για ομαδική πνευματική αντίδραση κατά της Δικτατορίας
- Το αποτέλεσμα: συντονισμένη πνευματική αντίδραση (*Νέα Κείμενα*, *Νέα Κείμενα 2*, περιοδικά όπως η *Συνέχεια'*)

Τα Δεκαοχτώ Κείμενα- Περιεχόμενα

- Οι γάτες του άη - Νικόλα (ποίημα που είχε ήδη δημοσιευθεί στο εξωτερικό, Γιώργος Σεφέρης)
- Μικρός διάλογος (διήγημα, Καίη Τσιτσέλη)
- Ο ηθοποιός (διήγημα, Τάκης Κουφόπουλος)
- Το ραντάρ (διήγημα, Σπύρος Πλασκοβίτης)
- Επιστρέφοντας (απόσπασμα από ανέκδοτο μυθιστόρημα, Αλέξανδρος Κοτζιάς)
- Νύχτες (απόσπασμα από το ποιητικό έργο "Χρονικό", Τάκης Σινόπουλος)
- Μία μαρτυρία (προσωπική μαρτυρία, Νόρα Αναγνωστάκη)
- Ο υποψήφιος (διήγημα, Ρόδης Ρούφος)
- Ο γιατρός Ινεότης (απόσπασμα από ανέκδοτο κείμενο, Γιώργος Χειμωνάς)

Τα Δεκαοχτώ Κείμενα- Περιεχόμενα

- *Ελ Προκαραδὸρ* (διήγημα, Θ. Δ. Φραγκόπουλος)
- *Αλλαξοκαιριά* (διήγημα, Στρατής Τσίρκας)
- *Ο στόχος* (πονητική συλλογή, Μανόλης Αναγνωστάκης)
- *Υπεροψία και μέθη (ο ποιητής και η ιστορία)* (φιλολογική μελέτη για το ποίημα "Δαρείος" του Καβάφη, Δ. Ν. Μαρωνίτης)
- *Άθως* (ημερολόγιο, Νίκος Κάσδαγλης)
- *Ο γύψος* (διήγημα, Θανάσης Βαλτινός)
- *Αγία Κυριακή στο βράχο* (πεζογράφημα, Μένης Κουμανταρέας)
- *Σήματα διαβάσεων* (ποιήμα, Λίνα Κάσδαγλη)
- *Το ύφος μιας γλώσσας και η γλώσσα ενός ύφους* (φιλολογική μελέτη, Αλέξανδρος Αργυρίου)

Ο Σεφέρης ως ποιητής: γενικές πληροφορίες

- Γιώργος Σεφέρης (1900-1971)
- Η βράβευση με το βραβείο Νόμπελ (1963)
- Η διπλωματική του δράση
- Τα βασικά έργα του (*Στροφή, Μυθιστόρημα, Ημερολόγιο Καταστροφώματος κ.α.*)
- Βασικά χαρακτηριστικά της ποίησής του (καθαρή ποίηση, το πέρασμα στον ελεύθερο στίχο, η καθημερινή γλώσσα, απαισιόδοξος και μελαγχολικός τόνος, έμφαση στη γλώσσα)
- Ελληνισμός, μοντερνισμός, αρχαίος ελληνικός πολιτισμός, μυθολογική και ελληνική παράδοση

Οι γάτες τ' Αη Νικόλα- Γενικές πληροφορίες

- Τα ποιήματα του Σεφέρη για την Κύπρο
- Η Κύπρος ως «μέρος των θρύλων και των μύθων»
- Η περιπέτεια της ολοκλήρωσης του ποιήματος (από το 1952 στο 1969)
- Ο βυζαντινός θρύλος, η Κύπρος ως επαρχία του Βυζαντίου, η μονή του Αγίου Νικόλα και η εντολή της Αγίας Ελένης για τη μεταφορά των γάτων στο μοναστήρι
- Η διήγηση του μύθου από έναν «μισότρελο καλόγερο»

Οι γάτες τ' Αη Νικόλα

Γιώργος Σεφέρης - 'Οί Γάτες τ' Αι-Νικόλα

*Τὸν δ' ἄνευ λύρας ὄμως ὑμνωδεῖ θρῆνον Ἐρινύος αὐτοδίδακτος ἔσωθεν θυμός,
οὐ τὸ πᾶν ἔχων ἐλπίδος φίλον θράσος. ΑΓΑΜΕΜΝΩΝ. 990 ἔπ.*

«Φαίνεται ὁ Κάβο-Γάτα...», μοῦ εἶπε ὁ καπετάνιος
δείχνοντας ἓνα χαμηλὸ γιαλὸ μέσα στὸ πούσι
τ' ἄδειο ἀκρογιαλὶ ἀνήμερα Χριστοῦγεννα,
«... καὶ κατὰ τὸν Πουνέντε ἀλάργα τὸ κύμα γέννησε τὴν Ἀφροδίτη
λένε τὸν τόπο Πέτρα τοῦ Ρωμιοῦ.
Τρία καρτίνια ἀριστερά!»

Οι γάτες τ' Αη Νικόλα

Εἶχε τὰ μάτια τῆς Σαλώμης ἡ γάτα ποὺ ἔχασα τὸν ἄλλο χρόνο
κι ὁ Ραμαζὰν πῶς κοίταζε κατάματα τὸ θάνατο,
μέρες ὀλόκληρες μέσα στὸ χιόνι τῆς Ἀνατολῆς
στὸν παγωμένον ἥλιο
κατάματα μέρες ὀλόκληρες ὁ μικρὸς ἐφέστιος θεός.
Μὴ σταθεῖς ταξιδιώτη.
«Τρία καρτίνια ἀριστερά» μουρμούρισε ὁ τιμονιέρης.
...ἴσως ὁ φίλος μου νὰ κοντοστέκουνταν,
ξέμπαρκος τώρα
κλειστὸς σ' ἓνα μικρὸ σπίτι μὲ εἰκόνες
γυρεύοντας παράθυρα πίσω ἀπ' τὰ κάδρα.
Χτύπησε ἡ καμπάνα τοῦ караβιοῦ
σὰν τὴ μονέδα πολιτείας ποὺ χάθηκε
κι ἦρθε νὰ ζωντανέψει πέφτοντας
ἀλλοτινὲς ἐλεημοσύνες.

Οι γάτες τ' Αη Νικόλα

«Παράξενο», ξανάειπε ὁ καπετάνιος.
«Τούτη ἡ καμπάνα-μέρα ποὺ εἶναι-
μοῦ θύμισε τὴν ἄλλη ἐκείνη, τὴ μοναστηρίσια.
Διηγότανε τὴν ἱστορία ἕνας καλόγερος
ἕνας μισότρελος, ἕνας ὄνειροπόλος.
«Τὸν καιρὸ τῆς μεγάλης στέγνιας,
- σαράντα χρόνια ἀναβροχιά -
ρημάχτηκε ὅλο τὸ νησι
πέθαινε ὁ κόσμος καὶ γεννιοῦνταν φίδια.
Μιλιούνια φίδια τοῦτο τ' ἀκρωτήρι,
χοντρά σαν τὸ ποδᾶρι ἀνθρώπου
καὶ φαρμακερά.
Τὸ μοναστήρι τ' Ἅι-Νικόλα τὸ εἶχαν τότε
Ἄγιοβασιλεῖτες καλογέροι
κι οὔτε μποροῦσαν νὰ δουλέψουν τὰ χωράφια
κι οὔτε νὰ βγάλουν τὰ κοπάδια στὴ βοσκή
τοὺς ἔσωσαν οἱ γάτες ποὺ ἀναθρέφαν.

Οι γάτες τ' Αη Νικόλα

Τὴν κάθε αὐγὴ χτυποῦσε μία καμπάνα
καὶ ξεκινοῦσαν τσοῦρμο γιὰ τὴ μάχη.
Ἵλη μέρα χτυποῦνταν ὡς τὴν ὥρα
ποῦ σήμαιναν τὸ βραδινὸ ταγίνι.
Ἀπόδειπνα πάλι ἡ καμπάνα
καὶ βγαῖναν γιὰ τὸν πόλεμο τῆς νύχτας.
Ἵτανε θαῦμα νὰ τὶς βλέπεις, λένε,
ἄλλη κουτσή, κι ἄλλη στραβή, τὴν ἄλλη
χωρὶς μύτη, χωρὶς αὐτί, προβιὰ κουρέλι.
Ἵτσι μὲ τέσσερεις καμπάνες τὴν ἡμέρα
πέρασαν μῆνες, χρόνια, καιροὶ κι ἄλλοι καιροί.
Ἵγρια πεισματικὲς καὶ πάντα λαβωμένες
ξολόθρεψαν τὰ φίδια μὰ στὸ τέλος
χαθήκανε, δὲν ἄντεξαν τόσο φαρμάκι.
Ἵσὰν καράβι καταποντισμένο
τίποτε δὲν ἀφήσαν στὸν ἀφρὸ
μήτε νιαούρισμα, μήτε καμπάνα.
Γραμμή!

Οι γάτες τ' Αη Νικόλα

Τί νὰ σοῦ κάνουν οἱ ταλαίπωρες
παλεύοντας καὶ πίνοντας μέρα καὶ νύχτα
τὸ αἷμα τὸ φαρμακερὸ τῶν ἔρπετῶν.
Αἰῶνες φαρμάκι, γενιές φαρμάκι».
«Γραμμή!» ἀντιλάλησε ἀδιάφορος ὁ τιμονιέρης

Τετάρτη, 5 Φεβρουαρίου 1969

Ερμηνεία του ποιήματος και συζήτηση

- Οι μύθοι του ποιήματος και η γέννησή τους ήδη από τις αραβικές επιδρομές (7^{ος}-10^{ος} αιώνας)
- Η αισιόδοξη και η απαισιόδοξη οπτική
- Η ανάγκη προς σκληρό αγώνα
- Ποίημα εναντίον της Χούντας, της Αγγλικής κατοχής στην Κύπρο (1878-1960), αλλά και εναντίον κάθε δικτατορικού καθεστώτος
- Ημερομηνία γραφής: 5 Φεβρουαρίου 1969 (λίγο πριν την δήλωσή του Σεφέρη για τη Χούντα)

Πέτρος Μαραζόπουλος
petrosmarazopoulos@gmail.com
Οκτώβριος 2023

